

Kristine Nergaard og Jørgen Svalund

Utleie av arbeidskraft 2008

Omfang og utvikling over tid

Kristine Nergaard og Jørgen Svalund

Utleie av arbeidskraft 2008

Omfang og utvikling over tid

© Fafo 2008
ISSN 0804-5135

Trykk: Allkopi AS

Innhold

Forord	5
1 Lov og regulering av utleie av arbeidskraft	7
2 Datakilder – sysselsetting og omsetning innen utleie av arbeidskraft	9
3 Om bransjen – antall bedrifter/foretak	11
4 NHO Service – kvartals- og årsstatistikk	15
5 Strukturstatistikk SSB – antall sysselsatte og omsetning	19
6 Utviklingen i bransjen for utleie – yrke, kjønn og alder	23
7 Avslutning	25

Forord

I dette notatet setter vi søkelyset på utleie av arbeidskraft. De siste årene har omfanget av utleie/innleie økt kraftig. Det er rimelig å anta at dette henger sammen med både de endringene i lovverket som fikk effekt fra sommeren 2000, og den høykonjunkturen som har preget norsk arbeidsliv de siste 3–4 årene. Vi tar utgangspunkt i en tidligere kartlegging av bemanningsbransjen fra 2002 (tall til og med 2000/2001)¹, og oppdaterer denne med nyere tall. I tillegg gir vi en kort beskrivelse av bemanningsbransjen per 2007 basert på informasjon fra NHO Service sin kartlegging av medlemsbedriftene innen bemanningsbransjen (bransjestatistikken). Avslutningsvis trekker vi fram noen utfordringer knyttet til det å skaffe oversikt over omfanget av og utviklingen innen innleie/utleie av arbeidskraft. Vi takker NHO Service som har stilt sin bransjestatistikk til disposisjon for oss, og bidratt med informasjon om utviklingen i bransjen. Vi takker også Liv Sannes og Stein Reegård, LO, for kommentarer til notatet. Prosjektet er finansiert av Landsorganisasjonen i Norge (LO).

Oslo, oktober 2008
Kristine Nergaard
Jørgen Svalund

¹ Kristine Nergaard og Heidi Nicolaisen (2002), *Utleie av arbeidskraft. Omfang og utvikling*. Fafo-notat 2002:17.

1 Lov og regulering av utleie av arbeidskraft

Inn- og utleie av arbeidskraft reguleres i dag gjennom bestemmelser i arbeidsmiljøloven. Det er i dag ingen spesielle reguleringer av utleievirksomhet via et bemanningsselskap med unntak av de bestemmelsene som finnes i arbeidsmarkedsloven, det vil si at det ikke er lov å kreve betaling av arbeidstakeren for utleietjenester eller begrense arbeidstakerens anledning til å ta arbeid hos innleier etter at innleieforholdet er avsluttet, og at en utleiebedrift ikke kan leie ut en arbeidstaker til en av arbeidstakerens tidligere arbeidsgivere før det har gått seks måneder siden arbeidstakeren sluttet hos denne.

Fra og med 1. juli 2000 gjelder nye regler for utleie av arbeidskraft. Bemanningsbransjen kan i dag leie ut alle typer arbeidskraft. Reguleringene er knyttet til situasjonen i innleiebedriften. En arbeidsgiver kan leie inn arbeidstakere fra et bemanningsselskap («vikarbyrå») i de tilfeller der betingelsene for en midlertidig ansettelse er oppfylt. Tidligere var denne typen utleie/innleie begrenset til «kontoryrkene», men uten noen ytterligere begrensninger på når en virksomhet kunne leie inn arbeidskraft fra et bemanningsselskap (vikarbyrå). Det er i dag også mulig for partene i bedriften å inngå avtale om tidsbegrenset innleie utover de begrensningene som er satt av bestemmelsene om midlertidig ansatte.

Det gjelder egne regler for utleie/innleie mellom produksjonsbedrifter, det vil si når en bedrift som leier ut arbeidskraft ikke er et vikarbyrå/bemanningsforetak opprettet med formål å leie ut arbeidskraft. Vi går her ikke nærmere inn på denne typen innleie-/utleievirksomhet.

Et element i regjeringens handlingsplan mot sosial dumping (se St.meld nr. 2 (2005–2006) er to lovendringer i regelverket for inn- og utleie av arbeidskraft. Den ene lovendringen dreier seg om endringer i arbeidsmiljølovens bestemmelser om innleie av arbeidskraft fra produksjonsbedrifter, den andre dreier seg om en ny forskrift som gir nærmere vilkår for en godkjenning- og kontrollordning for bemanningsforetak (blant annet ved å opprette et register for bemanningsforetak som skal administreres av Arbeidstilsynet).² I tillegg har regjeringen oversendt Stortinget forslag om å gjøre det ulovlig for bedrifter å benytte innleid arbeidskraft fra bemanningsselskaper som ikke befinner seg i registeret.

² Forskriften om et register for bemanningsforetak er vedtatt, og skal etter planen iverksettes i løpet av høsten 2008.

2 Datakilder – sysselsetting og omsetning innen utleie av arbeidskraft

Det finnes per i dag ikke noe register over bemanningsforetak i Norge, og dermed ikke noen full oversikt over omfanget av utleie av arbeidskraft via bemanningsforetak. Ulike datakilder kan imidlertid kombineres for å gi et bilde av sysselsetting og omsetning i bransjen. Eksisterende datakilder er SSBs strukturstatistikk (der utleie av arbeidskraft grupperes som NACE 74.502), bransjeforeningens egen statistikk over fakturerte timer (NHO Service) og AKU/andre spørreundersøkelser. Alle disse datakildene har sine svakheter. I en gjennomgang av bransjen fra 2002 (Nergaard og Nicolaisen 2002) konkluderte vi imidlertid med at SSBs strukturstatistikk sammen med bransjeforeningens egne oversikter gir et rimelig godt bilde av størrelsen på denne bransjen når det gjelder sysselsetting og omsetning.

Her oppdaterer vi disse tallseriene, og diskuterer også om det er grunn til å tro at disse tallseriene er mindre representative i dag sammenlignet med situasjonen i 2002. Det er liten grunn til å tro at utleie gjennom utenlandske bemanningsselskaper i særlig grad fanges opp av disse tidsseriene. Norske bemanningsselskaper som leier ut utenlandsk arbeidskraft vil imidlertid fanges opp.

SSBs strukturstatistikk inneholder opplysninger om sysselsetting og omsetning i bedrifter og foretak som innen næringsgruppe 74.502 (uleie av arbeidskraft). Når det gjelder sysselsetting skiller det ikke mellom arbeidstakere som leies ut (vikarer), ansatte i administrasjonen av utleievirksomheten og eventuelt andre typer ansatte (for eksempel hvis bedriftene/foretakene har annen virksomhet enn utleie).

Bransjestatistikken samles inn av NHO Service gjennom kvartalsvise og årlige spørreskjema til medlemsbedriftene, og omfatter dermed kun bedrifter som er medlemmer av NHO. Her har man blant annet tall for utfakturerte timer og antall vikarer. Det er kun utleievirksomhet som skal rapporteres inn, ikke andre typer tjenester som bedriftene eventuelt tilbyr.

Arbeidskraftundersøkelsene (AKU) har nå tatt inn et spørsmål som skal gi informasjon om utleie av arbeidskraft (fra og med 1. kvartal 2006). Arbeidstakere som er ansatt i et vikarbyrå/bemanningselskap (dvs. oppgir dette i spørsmålet om hvor de er ansatt), får spørsmål om de er utleid i intervjuuka eller ikke. SSB vil blant annet bruke spørsmålene for å få mer presise opplysninger om denne gruppen (blant annet skal yrke kodes ut fra hvilke arbeidsoppgaver de har i bedriften de leies ut til). I prinsippet kan spørsmålet også brukes til å estimere omfanget av utleie. SSB har så langt ikke publisert tall basert på disse spørsmålene, og vi bruker dem ikke her. Tidligere har det vært gjennomført tilleggsundersøkelser til AKU der man har spurt om arbeidstakeren er ansatt i et vikarbyrå (1995 og 2001). De nyeste levekårsundersøkelsene har også et spørsmål om «arbeidstakeren er leid ut til en annen arbeidsgiver», men dette favner langt videre enn innleie/uleie i arbeidsmiljølovens forstand.

Andre registerbaserte datakilder: Bedrifts- og foretaksregisteret (BOF) og arbeidstakerregisteret vil også gi opplysninger om virksomheter og arbeidstakere innen NACE 74.502. Strukturstatistikken vil blant annet trekke på disse registrene. Vi har fått enkelte data fra BOF, men går i dette notatet ikke mye inn på dette registeret, og har heller ikke hentet inn informasjon fra arbeidstakerregisteret. Arbeidstakerregisteret inneholder blant annet opplysninger om ansettelsesforholdets lengde, og vil også kunne brukes til å si noe om strømmene inn og ut av bransjen, for eksempel hvor mange personer som har vært sysselsatt i bedriftene over ett år. I dette notatet er denne typen data ikke hentet inn og analysert.

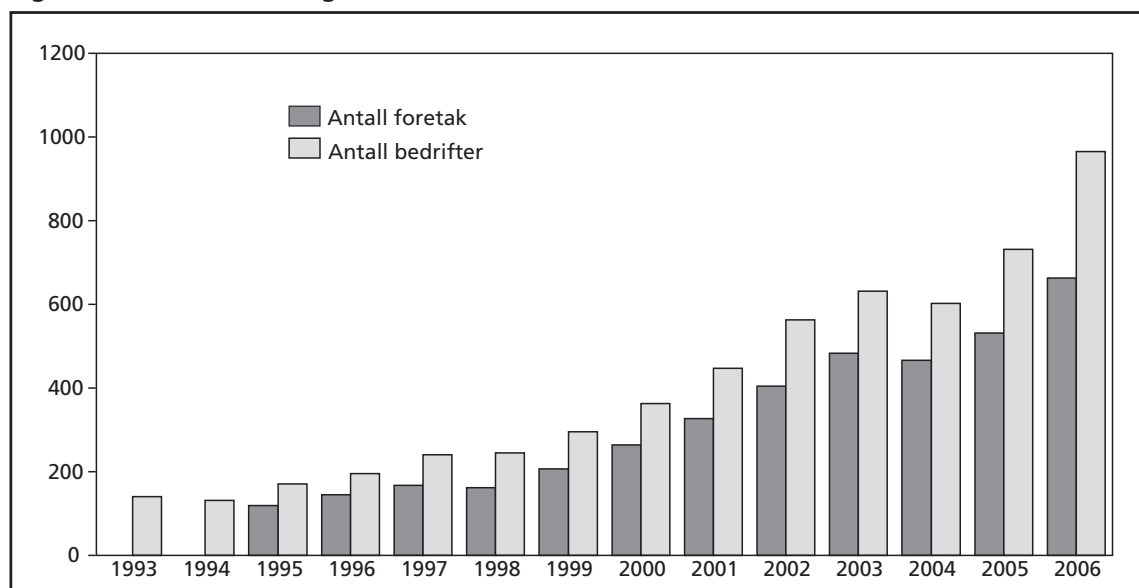
Ingen av disse kildene vil fange opp utleie mellom produksjonsbedrifter. Det finnes ikke statistiske kilder til omfanget av denne typen utleie etter at kravet om innrapportering til arbeidsmarkedsmyndighetene forsvant i og med lovendringen i 2000.

3 Om bransjen – antall bedrifter/foretak

Strukturstatistikken omfatter opplysninger om bedrifter og foretak. «Bedrift» vil i strukturstatistikken være benevnelsen på den laveste enheten, og ligger nær det som vanligvis betegnes en arbeidsplass.³ Et foretak vil være den juridiske enheten (aksjeselskap, enkeltpersonforetak, ansvarlig selskap osv). Bedrift og tilhørende foretak vil i mange tilfeller være samme enhet, men kan også være ulike enheter som tilhører ulike næringer.

Antall bedrifter innen bransjen «utleie av arbeidskraft» (NACE 74.502) har økt betraktelig over tid, og ikke minst fra 2005 til 2006. Den sist publiserte strukturstatistikken for forretningsmessig tjenesteyting (mai 2008) har opplysninger for 2006. Statistikken viser at antall foretak innen NACE 74.502 også har økt, men ikke like mye. Dette kan tyde på at en del foretak har utvidet sin virksomhet, enten til nye geografiske områder (opprettet flere kontorer) eller at foretak innen en annen hovedbransje har etablert en enhet for utleie (som figurerer i statistikken som en bedrift).

Figur 1 Antall bedrifter og foretak innen NACE 74.502 (utleie av arbeidskraft) 1993–2006.

Kilde: SSB, strukturstatistikk for forretningsmessig tjenesteyting.

Vi vet at bemanningsselskapene består av noen få store enheter, men at det særlig i høykonjunkturer vil dukke opp mange mindre aktører. Vi har derfor bedt om en spesialkjøring fra bedrifts- og foretaksregisteret (BOF) per 1. kvartal. Dette vil være tall som ikke helt samsvarer med strukturstatistikken (som er mer bearbeidet), men som likevel gir et bilde av bedrifts- og sysselsettingsstrukturen i bransjen. I og med at vi ser på bedrift (ikke foretak), vil betydningen av store enheter underdrives noe, siden de store foretakene består av flere bedrifter (lokale

³ «Bedrift er ei lokalt avgrensa eining som hovudsakeleg driv verksemd innan ei bestemt næringsgruppe».

enheter). Tabell 1 og tabell 2 vil derfor først og fremst gi et bilde av den sysselsettingsmessige betydningen av veksten i antall bedrifter.

Vi ser at antallet *bedrifter* har økt fra knappe 800 i 2004 til 1400 i 2008 (tabell 1). Antall bedrifter i bedrifts- og foretaksregisteret ligger noe over det vi finner i strukturstatistikken, noe som dels skyldes ulike periodisering, men også at sistnevnte statistikk er mer bearbeidet.⁴

Det har vært en økning både i små og i større bedrifter fra januar 2004 til januar 2008. Begge år har om lag 60 prosent av bedriftene fra 0 til 4 ansatte, og en drøy tredel har ingen ansatte.⁵ I 2004 hadde 24 prosent av bedriftene 20 ansatte og mer, i 2008 var den samme andelen 22 prosent.

Tabell 1 Bedrifter innen NACE 74.502 (utleie av arbeidskraft), 2004 og 2008 per 1. januar. Etter antall ansatte i bedriften. Antall og prosent. Bedrifts- og foretaksregisteret, spesialkjøring fra SSB.

	2004		2008	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
0 ansatte	330	42	487	35
1 ansatt	49	6	103	7
2-4 ansatte	114	14	283	20
5-9 ansatte	58	7	114	8
10-19 ansatte	52	7	111	8
20-49 ansatte	95	12	135	10
50-99 ansatte	49	6	101	7
100-249 ansatte	31	4	55	4
250 ansatte og over	13	2	20	1
I alt	791	100	1409	100

Mønsteret med at mange av enhetene innen NACE 74.502 står uten vesentlig aktivitet, kommer enda klarere fram når vi ser på foretak (den juridiske enheten). Det er 1665 foretak som per 1. januar 2008 var registrert med næringskoden 74.502 (tabell 2). Av disse hadde 69 prosent ingen sysselsatte, og 10 prosent hadde kun én sysselsatt. Dette betyr at mange av foretakene som figurerer i foretaksregisteret ikke har aktivitet i form av sysselsetting.

Det er et begrenset antall store foretak, og her har man ikke fått mange flere aktører. Kun 29 foretak er registrert med mer enn 100 sysselsatte i 2008, mot 27 i 2004. Det har imidlertid vært en betydelig vekst i små og mellomstore foretak (10–99 sysselsatte). Antallet foretak med mellom 10 og 99 ansatte er nesten fordoblet siden 2004.

⁴ Se <http://www.ssb.no/bedrifter/om.html> for en nærmere redegjørelse om denne statistikken.

⁵ I oversikten over bedrifter (tabell 1) har vi tall for ansatte, i oversikten for foretak (tabell 2) har vi tall for sysselsatte. Dette betyr at bedrifter med 0 ansatte kan være enmannsforetak der eier legger ned arbeid som selvstendig næringsdrivende.

Tabell 2 Foretak innen NACE 74.502 (utleie av arbeidskraft). 2004 og 2008 per 1. januar. Etter antall sysselsatte i foretaket. Antall og prosent. Bedrifts- og foretaksregisteret, spesialkjøring fra SSB.

	2004		2008	
	Antall	Prosent	Antall	Prosent
0 sysselsatte	652	69	1153	69
1 sysselsatte	115	12	171	10
2-4 sysselsatte	44	5	96	6
5-9 sysselsatte	27	3	58	3
10-19 sysselsatte	27	3	60	4
20-49 sysselsatte	45	5	57	3
50-99 sysselsatte	14	1	41	2
100-249 sysselsatte	13	1	11	1
250 sysselsatte og over	14	1	18	1
Samlet	951	100	1665	100

Bedrifts- og foretaksregisteret gir tall for antall ansatte/sysselsatte per 1. januar vises ikke. Den mer bearbejdede strukturstatistikken bør legges til grunn for diskusjoner av sysselsettingsnivå innen NACE 74.502. Vi går derfor ikke detaljert inn på sysselsettingstillene fra bedrifts- og foretaksregisteret her. Det er imidlertid klart at det store flertallet av de sysselsatte/ansatte i bemanningsbransjen befinner seg i større foretak/bedrifter, noe som også bekreftes av statistikken fra NHO Service (se neste avsnitt).

4 NHO Service – kvartals- og årsstatistikk

Opprinnelig var vikarbransjen organisert i den frittstående bransjeorganisasjonen Autoriserte Vikarbyråers Forening (AVF).⁶ Etter en periode i HSH, har bransjen de siste årene vært organisert i NHO Service.⁷ NHO Service samler inn statistikk basert på opplysninger fra medlemsbedriftene i bemanningsbransjen. Denne statistikken er samlet inn over mange år, og selv om tallene kun dekker medlemsbedriftene, er denne en god indikator på utviklingen i bransjen. Statistikken omfatter blant annet utfakturerte timer, antall vikarer og antall oppdrag. De siste årene er statistikken blitt mer detaljert, blant annet samles det nå inn opplysninger om hva slags type arbeid (yrkesområde) som utleieforholdet gjelder, og tallene er brutt ned på fylke.

Kvalitet og dekningsgrad

NHO Service sin statistikk (bransjestatistikken) dekker kun aktiviteten blant NHO Service sine medlemmer. Ifølge NHO Service dekker medlemsbedriftene mellom 80 og 90 prosent av denne bransjen. Det er først og fremst små virksomheter som ikke er medlem i NHO. Men det er også en del utleiebedrifter som opererer i Nordsjøen som er medlem i andre landsforeninger i NHO, for eksempel i OLF. Det vil også være andre typer arbeidsutleie som ikke omfattes av NHOs statistikk, for eksempel utenlandske vikarbyråer/bemanningselskaper, utleievirksomhet via konsulentselskaper og den aktiviteten som skjer innen landbruket (avløserlagene). Bemanningsforetak som er organisert som NUF (norskregistrert utenlandsk foretak) tas vanligvis ikke opp som medlem i NHO Service.

NHO Service sin statistikk har vært produsert i mange år. For at tidsseriedata skal kunne gi et godt bilde av utviklingen over tid, er vi avhengige av at statistikken er hentet inn på den samme måten i perioden, og av at feilkildene er de samme. En forbedring av statistikken (bedre innsamlingsmetoder) vil gi et mer presist anslag for det enkelte år, men betyr samtidig at tidsserien blir dårligere. Det samme gjelder hvis NHO Service organiserer en mindre andel av bransjen enn tidligere, for eksempel på grunn av inn-/utmeldinger eller ved at det kommer til nye bedrifter som ikke er organisert.

Vi har ikke opplysninger om større inn- og utmeldinger de siste årene som vil påvirke statistikkens dekningsgrad. Det er imidlertid vanskelig å anslå i hvilken grad veksten i bransjen, i form av nyetableringer, fanges opp av NHO Service. Antall medlemsbedrifter i bransjeforeningen har økt klart de senere årene (figur 2). Noen store aktører (Adecco, JobZone) har imidlertid mange medlemsbedrifter, noe som kan ha påvirket medlemstallet over tid uten at det har hatt noen vesentlig betydning for dekningsgraden (gitt at hovedselskapet tidligere rapporterte inn tall for samlet virksomhet).

Antall bemanningsbedrifter i strukturstatistikken har økt langt mer enn medlemstallet i NHO Service (tabell 1 og tabell 2). Selv om det er blitt flere små bemanningsbedrifter (som

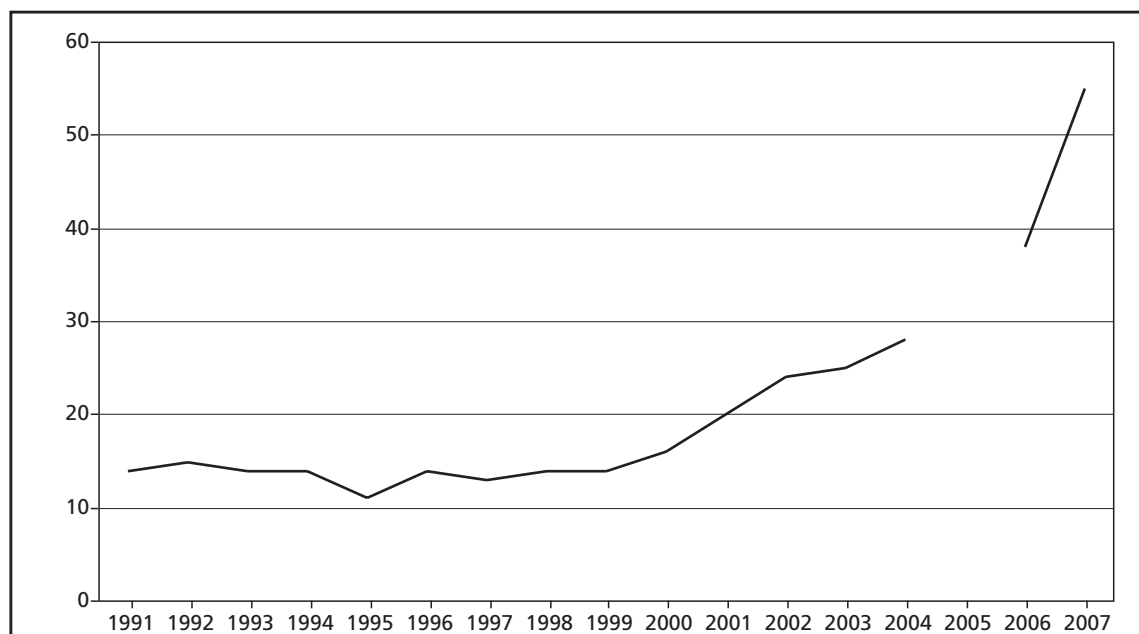
⁶ AVF var en bransjeforening som var medlem i Handels og Servicenæringens Hovedorganisasjon (HSH) i perioden 1997–2001.

⁷ Tidligere Servicebedriftenes Landsforening (SBL).

ikke er organisert i NHO), vil også de store medlemsbedriftene ha økt sin omsetning og antall ansatte betraktelig. Undersøkelsen fra 2002 (Nergaard og Nicolaisen 2002, se fotnote 1) anslo at bransjeforeningen på slutten av 1990-tallet sto for om lag 85 prosent av antall sysselsatte i bransjen. Dette var blant annet basert på kryss-sjekkinger av ulike registre. NHO Service sine anslag (80–90 prosent) er også delvis basert på en gjennomgang av de bedrifter man vet er aktive på området.

I denne rapporten har vi valgt å forlenge tidsseriene som ble brukt i Nergaard og Nicolaisen (2002, se fotnote 1). Vi har ikke gjort en ny selvstendig gjennomgang av dekningsgraden (hvilke deler av bransjen som faller utenfor), men legger til grunn at NHO Service organiserer 80–90 prosent av bransjen. Tall for omsetning (se kapittel 5) kan imidlertid tyde på at en noe større andel av samlet omsetning innen NACE 74.502 foregår utenfor de bedriftene som er medlem av NHO Service.

Figur 2 Antall medlemsbedrifter (som leverte statistikk) av Autoriserte Vikarbyråers forening/ Bemanningsbransjen i NHO (NHO Service) 1991–2007.

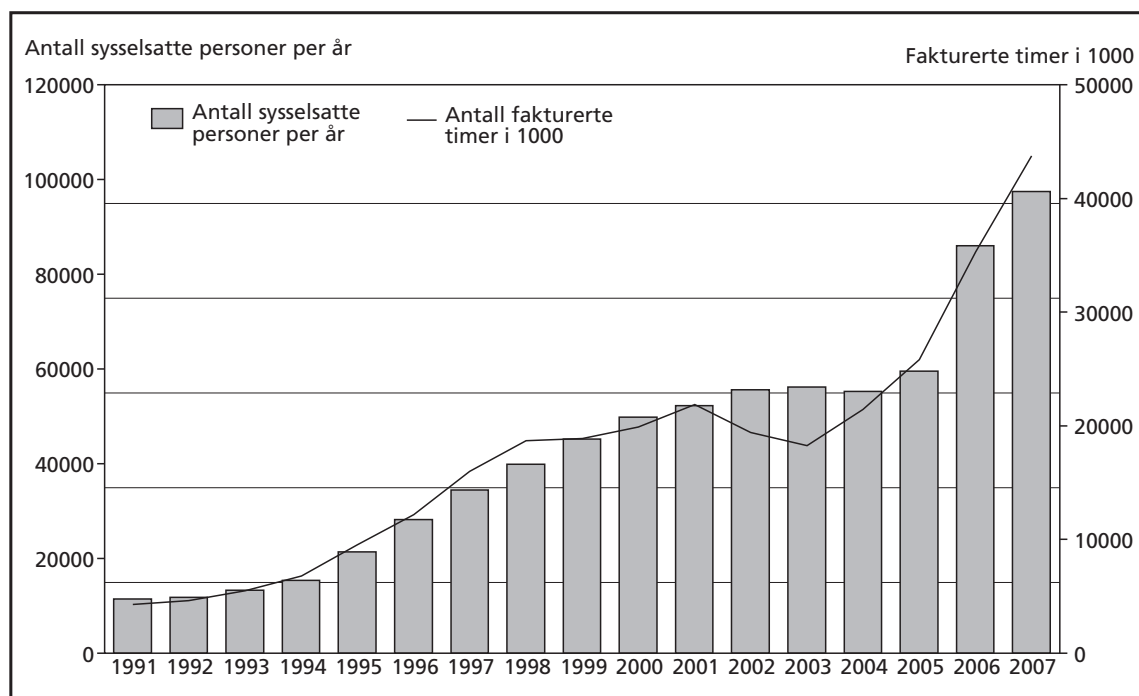

Antall fakturerte timer og antall sysselsatte personer

Medlemsbedriftene i NHO Service rapporterer inn antall fakturerte timer per kvartal, og antall sysselsatte personer (vikarer) over året. Figur 3 viser at antall sysselsatte personer (per år) og antall fakturerte timer har økt betraktelig de siste årene. Bransjen hadde en vekst fram til cirka 1998 (målt ved fakturerte timer), fulgt av en forholdsvis stabil aktivitet i perioden 1998–2003 (men en liten topp i 2001). Fra 2003 og fram til 2007 er aktiviteten målt ved antall fakturerte timer mer enn fordoblet.

Antall sysselsatte personer per år følger langt på vei denne utviklingen. For 2002 og 2003 gikk gjennomsnittlig antall utfakturerte timer per vikar noe ned. Antakelig skyldes dette at etterspørselen etter oppdrag gikk ned, mens antall personer som søkte arbeid gjennom bemanningsselskapene var stabilt. Dette vil være den typiske situasjonen i perioder med lavere etterspørsel etter arbeidskraft.

Figur 3 Antall sysselsatte (i løpet av et år) og antall fakturerte timer. Rapportert av Autoriserte Vikarbyråers Forening/Bemanningsbransjen i NHO (NHO Service). 1991–2007.

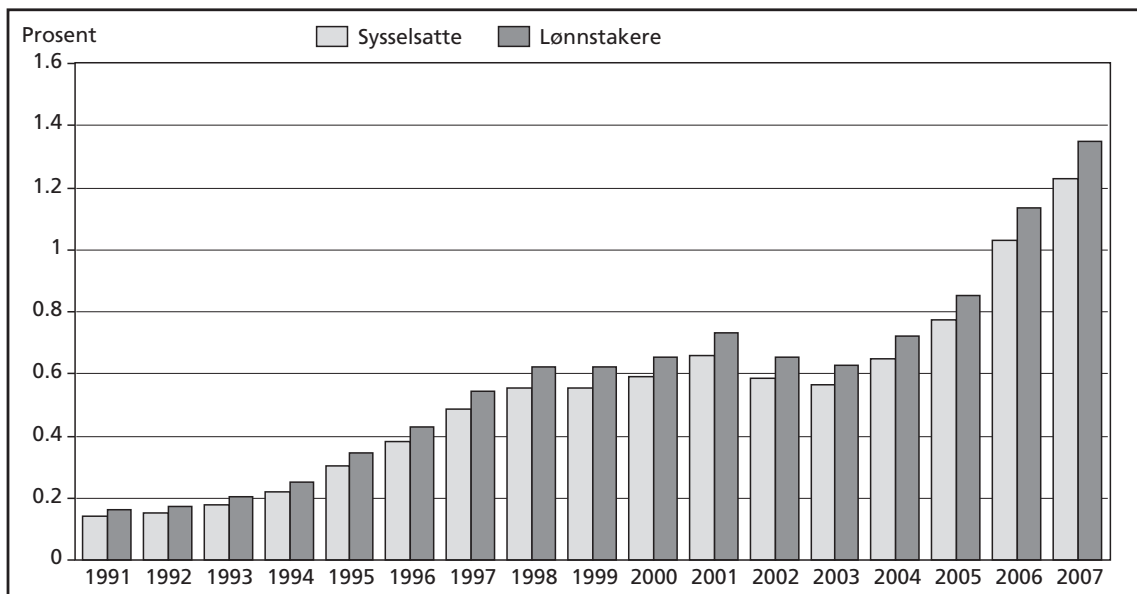

Kilde: Årsstatistikk fra Autoriserte Vikarbyråers Forening/Bemanningsbransjen i NHO (NHO Service) og SSBs Nasjonalregnskapsstatistikk

Tallene i figur 3 gir ikke noe bilde av hvor mange arbeidstakere som i gjennomsnitt er sysselsatt gjennom bemanningsselskapene i NHO. Det er stor gjennomstrømming i bransjen, og gjennomsnittlig antall utfakturerte timer årlig per sysselsatt er mellom 400–450 timer. Den gjennomsnittlige vikaren arbeider med andre ord om lag $\frac{1}{4}$ stilling (eller ca 3 måneder, gitt at vi forutsetter at vedkommende arbeider heltid og er i kontinuerlig arbeid).

Tallene i figur 3 kan imidlertid brukes for å anslå hvor stor andel av totalt antall arbeidede timer i norsk arbeidsliv dette dreier seg om. I figur 4 (neste side) viser vi antall timer som faktureres via bemanningsselskapene, som andel av totalt arbeidede timer i norsk arbeidsliv (nasjonalregnskapet). Mens dette ved forrige konjunkturtopp for bransjen (2001) utgjorde om lag 0,7 prosent av antall timeverk utført av lønnstakere, er i dag andelen i 2007 nesten fordoblet (1,3 prosent av timeverkene utført av lønnstakere). Igjen bekreftes at veksten har vært særlig sterk de siste to årene.

Figur 4 Fakturerte timer som prosent av antall arbeidede timer totalt (alle sysselsatte og lønnstakere)

Kilde: Årsstatistikk fra Autoriserte Vikarbyråers Forening/Bemanningsbransjen i NHO (NHO Service) (timeverk totalt/ lønnstakere).

5 Strukturstatistikk SSB – antall sysselsatte og omsetning

SSBs strukturstatistikk for forretningsmessig tjenesteyting omfatter alle bedrifter og foretak som er registrert under NACE 74.502 (utleie av arbeidskraft). SSB henter blant annet inn informasjon om antall bedrifter, om antall sysselsatte i bedriftene og om lønnskostnader og omsetning. Tallene fra strukturstatistikken (bedrifter) er presentert i tabell 3.

Antall bedrifter har økt kraftig over tid (jf. diskusjonen i avsnitt 3.1). Mens det i første halvdel av 1990-tallet var under 200 bedrifter, er det i dag (2006) 965 bedrifter som omfattes av statistikken. Det er verdt å merke seg at antall bedrifter økte også i den perioden hvor sysselsettingen var ganske stabil (1998–2004). En åpenbar forklaring er at det har skjedd nyetableringer som ikke nødvendigvis får særlig betydning for det samlede sysselsettingsnivået (små bedrifter).

Tabell 3 Antall bedrifter, sysselsatte (årgjennomsnitt), lønnskostnader og omsetning i NACE 74.502 («annen forretningsmessig tjenesteyting»).

	Antall bedrifter	Sysselsatte	Lønnskostnader (mill. kr)	Omsetning (mill. kr)
1993	140	13549	904,3	1320,6
1994	131	14679	1052,6	1429,2
1995	171	11444	1457,5	1896,0
1996	195	12431	1985,1	2577,4
1997	241	20212	2822,4	3469,7
1998	245	23260	3551,4	4550,5
1999	295	24714	4070,8	5198,4
2000	363	24988	4565,9	5599,1
2001	447	26658	5475,9	7085,9
2002	563	24206	5529,9	7342,6
2003	632	22784	5699,7	7205,7
2004	602	21905	6048,2	7609,8
2005	731	25664	7483,2	9947,7
2006	965	33350	11082,5	11082,5

Kilde: SSBs strukturstatistikk for forretningsmessig tjenesteyting.

Utviklingen i sysselsetting – strukturstatistikken

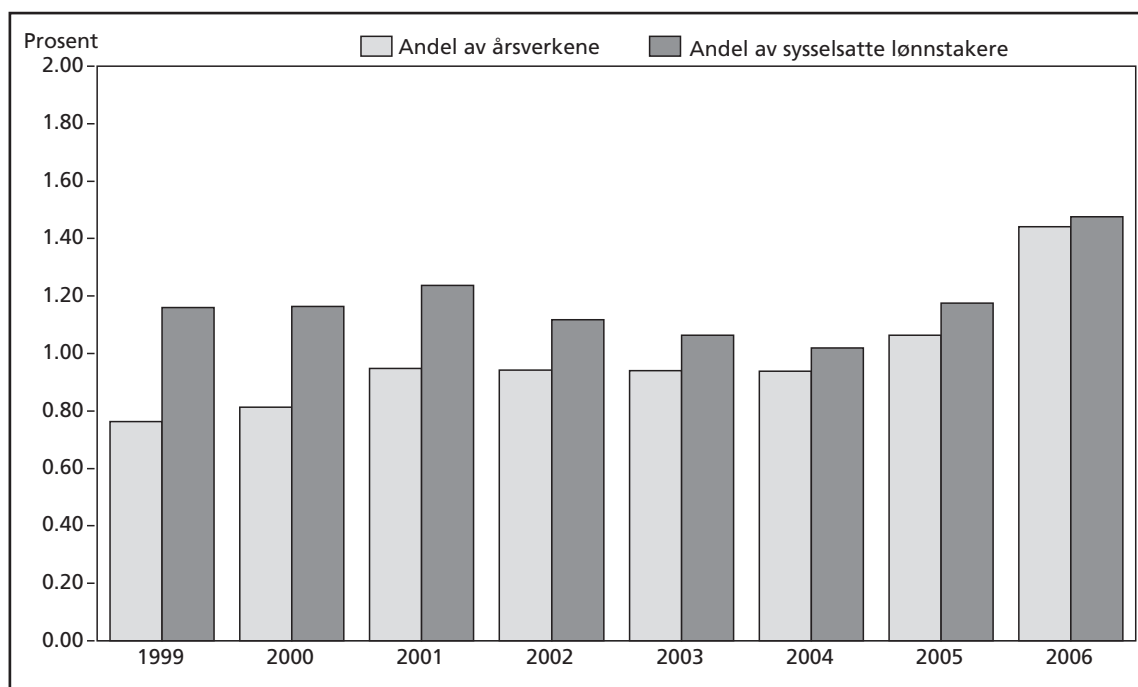
I figur 5 ser vi på sysselsettingen innen NACE 74.502 (utleie av arbeidskraft) som andel av antall lønnstakere og som andel av årsverk. I sistnevnte tilfelle bruker vi årsverksanslag basert

på foretak innen utleie av arbeidskraft (ikke bedrifter). Forskjellen er liten. I 2006 utgjør sysselsettingen innen utleie omlag 1,4 prosent av alle lønnstakere og årsverk.

Strukturstatistikken omfatter både arbeidstakere som arbeider som utleide vikarer og andre ansatte i bedriftene. Vi vet ikke hvor stor andel utleide arbeidstakere utgjør av alle sysselsatte, men statistikken fra NHO Service gir en indikasjon. Her utgjør administrativt ansatte om lag 10 prosent av sysselsettingen (estimerte årsverk for utleid arbeidskraft + antall ansatte i selskapenes administrasjon). Vi vil tro at dette tallet (10 prosent) er et minimumsanslag. En korrigering av sysselsettingen med 10 prosent vil gi en anslått sysselsettingsandel for bransjen på 1,3 prosent av sysselsatte lønnstakere for 2006 (vises ikke her).

Vi vet at både antall sysselsatte i NHO Service sine bedrifter og omsetningen i bransjen har økt med 25 prosent eller mer fra 2006 til 2007 (basert på NHO Service' tall for 2007 og SSBs omsetningsindeks). Tar man dette som grunnlag, kan man anslå at bransjen utgjør om lag 1,8 prosent av lønnstakerne, og at utleide arbeidstakere utgjør cirka 1,6 prosent av lønnstakerne (personer og årsverk). Bransjestatistikken tyder på en utflating i slutten av 2007 og inn i 2008.

Figur 5 Sysselsatte personer (bedrift) og sysselsatte årsverk (foretak) innen NACE 74.502 som andel av alle lønnstakere/lønnstakerårsverk. 2000–2007.

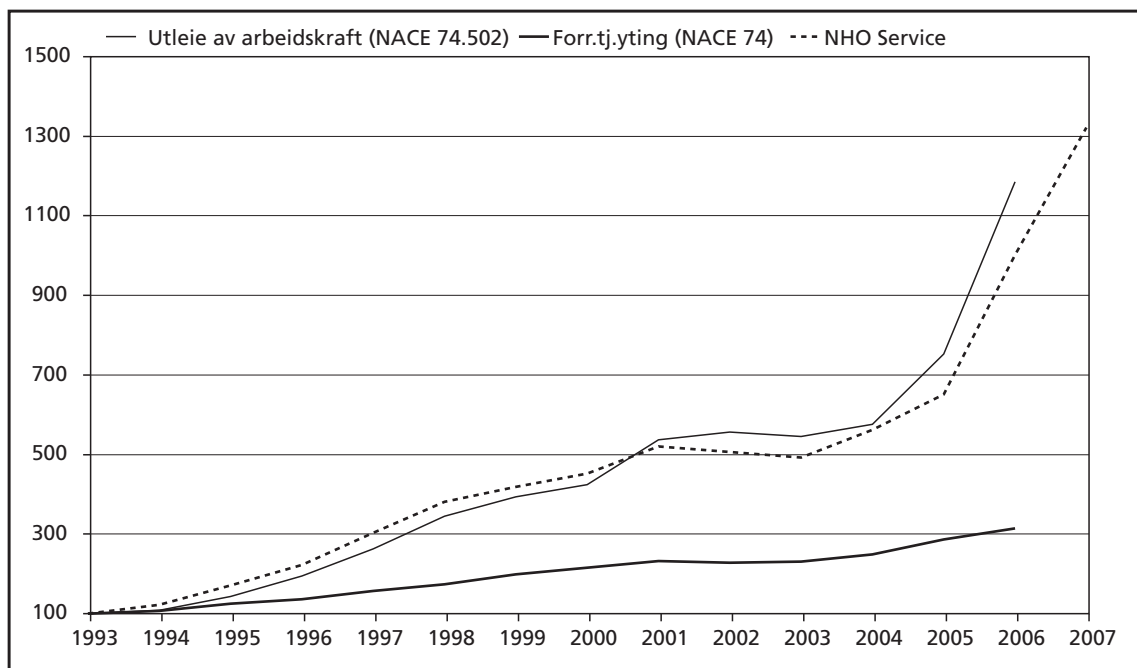
Kilde: Strukturstatistikk for forretningsmessig tjenesteyting (bedrifter og foretak) og Nasjonalregnskapsstatistikk.

Utviklingen i omsetning – strukturstatistikken og bransjestatistikken

Figur 6 viser at omsetningsveksten i bemanningsbransjen målt ved SSBs strukturstatistikk og for NHO Service sine medlemmer er om lag like stor når vi ser på utviklingen siden 1993 og fram til 2004. Dette tyder på at den sistnevnte statistikken over tid har fanget opp *utviklingen* i bransjen rimelig godt. For 2005 og 2006 har NHO Service sin andel av omsetningen i bransjen sunket noe. Dette kan tyde på at NHO Service nå organiserer en litt lavere andel av bransjen, for eksempel fordi nyetablerte bedrifter ikke er organiserte.

Veksten i omsetningen innen utleie av arbeidskraft (NACE 74.502) har vært sterkere enn for hele NACE 74 (figur 6). NACE 74 er «annen forretningsmessig tjenesteyting», som blant annet omfatter konsulentvirksomhet, vakt og renhold m.v. Dette illustrerer den betydelige veksten som har funnet sted innen bemanningsbransjen over tid.

Figur 6 Indeks for omsetning (1993=100) Autoriserte Vikarbyråers Forening/Bemanningsbransjen i NHO (NHO Service) sine medlemsbedrifter, NACE 74.502 (bedrifter) og NACE 74 (annen forretningsmessig tjenesteyting) samlet (bedrifter). Omsetningstallene er ikke korrigert for prisstigning.

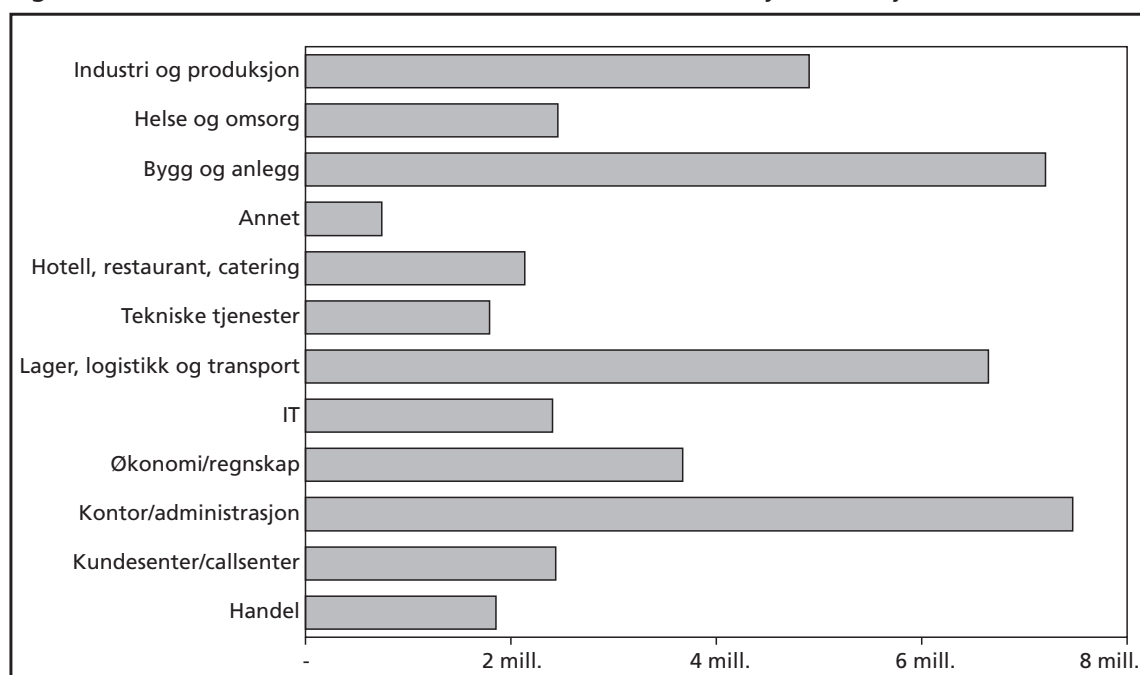
Kilde: SSBs strukturstatistikk og NHO Service

6 Utviklingen i bransjen for utleie – yrke, kjønn og alder

Statistikken som produseres av NHO Service omfatter nå opplysninger om hvilke yrkesgrupper som er leid ut, noe som gjør at vi kan si noe om hvordan bransjen ser ut 7–8 år etter at begrensningene av virksomheten til «kontoryrker» ble opphevet. Det finnes ikke noen lang tidsserie for yrke, men vi viser fordelingen per 2007 (samlet antall fakturerte timer i 2007).

De største yrkesgruppene er kontor og administrasjon, bygg og anlegg og lager, logistikk og transport. Av disse tre ligger den første og den siste innen vikarbransjens tradisjonelle område, mens utleie innen bygg og anlegg er bygget opp etter 2000 (og var kun et lite felt da status ble undersøkt i 2001/2002). Også industri og produksjon har vokst fram som et ikke ubetydelig område for bemanningsbransjen, og dette området er også nytt etter dereguleringen i 2000. Helse var i 2001/2002 et område som fikk mye oppmerksomhet, blant annet på grunn av framveksten av utleie innen sykepleieryrket. Dette området er fortsatt viktig, men veksten har nok vært større innen industri/produksjon og bygg/anlegg enn innen helse og omsorg. Tekniske tjenester og IT er også delvis nye områder for bemanningsbransjen (dette vil i hovedsak være «kvalifisert» arbeid som ikke var unntatt fra forbudet før 2000). Hvis vi regner om timer til årsverk (1750 timer per år), finner vi at de fire–fem nye bransjene i 2007 sto for 10 500–11 000 årsverk. Dette tilsvarer 80 prosent av veksten i bransjen siden 2000. Mye av veksten har dermed kommet som en ekspansjon innen nye yrker/bransjer.

Figur 7 Antall utfakturerte timer NHO Service (i 1000), etter yrke/bransje. 2007.

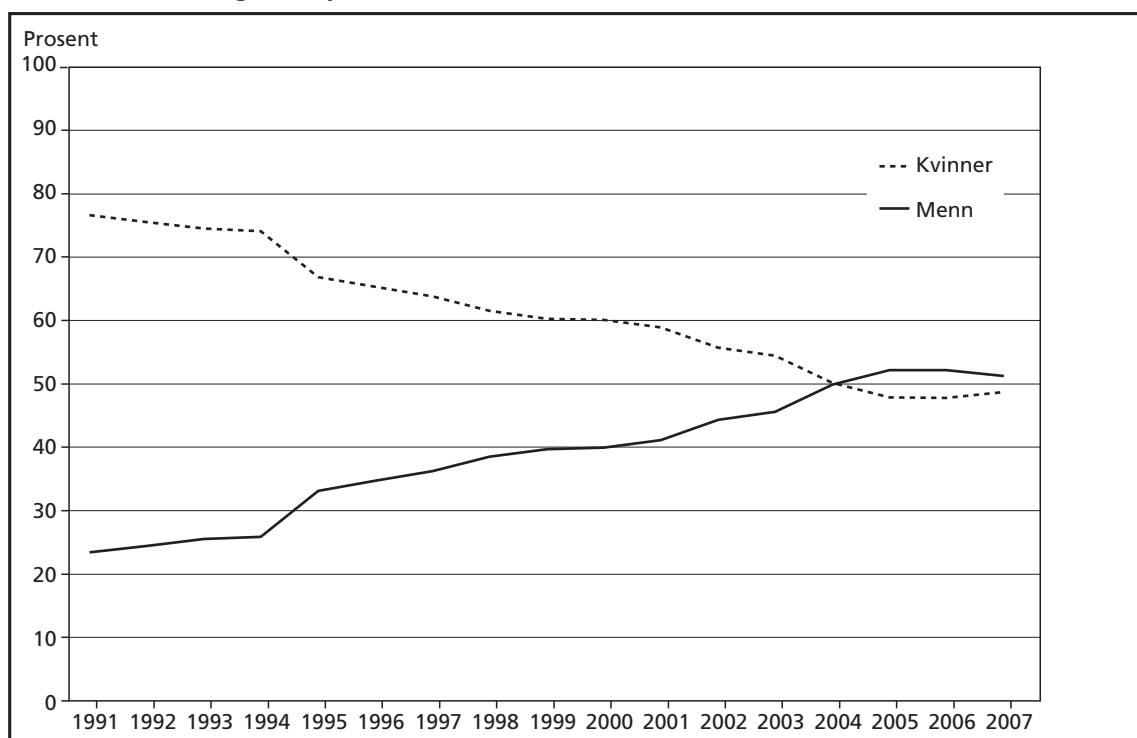

Kilde: Bemanningsbransjen i NHO Service, kvartalsstatistikk

Det vil nok allerede før dereguleringen i 2000 ha vært gråsoner mellom hva som var tillatt og ikke innen områdene IT og tekniske tjenester. Ser vi kun på de tre helt nye områdene (helse, bygg og anlegg og industri), finner vi at det i dag er cirka 8500 årsverk her, det vil si at om lag 60 prosent av veksten fra 2000 til 2007 er kommet i disse områdene.

Det har også skjedd en endring i bransjen når det gjelder kjønnsfordelingen blant arbeidstakere som leies ut. «Vikar» var tradisjonelt et kvinneyrke – tidlig på 1990-tallet var 75 prosent av vikarene kvinner. Utover 1990-tallet kom flere menn inn, og i dag er det et mannsflertall blant de utleide arbeidstakerne (figur 8). I så måte kan man si at situasjonen i Norge i større grad ligner det man ser i mange andre europeiske land. Endringene i kjønns sammensetning kan dog ikke (kun) tilskrives at bemanningsbransjen nå leier ut nye yrkesgrupper, økningen i andel menn blant de utleide vikarene var kommet langt allerede før lovendringene i 2000.

Figur 8 Andel kvinner og andel menn blant utleide arbeidstakere. Medlemsbedrifter i NHO Service, bemanningsbransjen.

Kilde: Bemanningsbransjen i NHO Service, årsstatistikk.

Det har også vært en utvikling i retning av at vikarene blir eldre, selv om det å være «vikar» fortsatt er knyttet til inngangsfasen av arbeidslivet. I 2000 var 77 prosent av de utleide arbeidstakerne under 35 år (NHO Service sin statistikk). I dag er andelen som er under 35 år redusert til 63 prosent. Andelen utleide arbeidstakere over 45 år har økt fra 10 til 17 prosent fra 2000 til 2007. I arbeidslivet totalt er 39 prosent av lønntakerne over 45 år, mens andelen under 35 år er 36 prosent.⁸ Bemanningsbransjen skiller seg dermed fortsatt ut ved å ha mange yngre arbeidstakere.

⁸ Lønntakere i AKU 4. kvartal 2006.

7 Avslutning

Denne gjennomgangen viser at utleie av arbeidskraft og bemanningsbransjen har økt betraktelig siden dereguleringen i 2000, da det ble adgang til å leie ut alle typer arbeidskraft. Det er først og fremst de siste fire årene det har skjedd en vekst i sysselsetting og omsetning. Gjennomgangen tyder på at i overkant av 1,5 prosent av lønnstakerne er i et utleieforhold som fanges opp av våre datakilder. Mye av veksten kan knyttes til at det har vokst fram et betydelig marked for utleie innen bygg, anlegg og industri. Men man ser også at det er etablert et tilbud og en etterspørsel innen nye bransjer som helse/sosialtjenester og IT og tekniske tjenester. Selv om det også har vært en økning i det tradisjonelle «vikar»-markedet (kontoryrker), så har veksten vært mindre sterk her.

Vi vet at bemanningsbransjen står for en ikke ubetydelig andel av den utenlandske arbeidskraften fra de nye EU-landene i øst. En del av dette vil fanges opp av strukturstatistikken og av NHO Service' bransjestatistikk, jamfør at utleie som skjer gjennom norske bemanningsforetak i hovedsak fanges opp av én eller begge de to nevnte statistikkildene. Utleie gjennom utenlandske selskaper fanges ikke opp, siden disse bedriftene ikke omfattes av SSBs strukturstatistikk og heller ikke er medlem av NHO Service. Vi har så langt ikke gjort noe forsøk på å kartlegge i hvilken grad eksisterende oversikter over utenlandske firma/arbeidstakere i Norge kan si noe om omfanget av arbeidsutleie i regi av denne typen virksomheter. Tallene i dette notatet vil heller ikke fange opp norskregistrerte bedrifter som eventuelt ikke registrerer (hele sin) sin virksomhet eller alle sine arbeidstakere. Ulovlig (ikke registrert) utleie faller dermed utenom våre anslag.

En annen «feilkilde» er arbeidsutleie som er legal, men som ikke fanges opp av våre to statistikkilder. Dette vil være legal utleieaktivitet fra bemanningsselskaper som av ulike årsaker er registrert under en annen næringskode enn NACE 74.502, og bedrifter som ikke ønsker å være medlem av NHO Service eller som ikke kvalifiserer til medlemskap. Vi vet at det foregår utleie av arbeidskraft i landbruket («avløseringene»), og det kan nok være grunn til å tro at også enkelte virksomheter som driver med utleie innen industri/bygg/anlegg ikke fanges opp av strukturstatistikken, fordi bedriften har en annen kode enn «utleie av arbeidskraft» i offentlige registre.⁹ En tredje feilkilde kan være bedrifter som kombinerer arbeidsutleie med for eksempel rådgivning/konsulentvirksomhet, og som har en annen næringskode fordi utleie av arbeidskraft ikke er deres hovedaktivitet. Det kommende registeret for bemanningsforetak skal omfatte alle virksomheter med arbeidsutleie, og vil kunne danne grunnlag for en kvalitets-sikring av slike anslag som vi har gjort i dette notatet. Med utgangspunkt i det nye registeret vil man kunne gå nærmere inn på hvilke typer utleie (bedrifter) som fanges opp av datakildene som er brukt her, og hvilke typer utleie som eventuelt må beregnes i tillegg.

Vi har heller ikke noen tall for utleie mellom produksjonsbedrifter. Dette vil ikke fanges opp av noen form for meldeplikt eller statistikk per i dag. Et inntrykk er at dette er en form for arbeidsforhold som har kommet fram i søkelyset på nytt, i og med den økte arbeidsinnvand-

⁹ Se for eksempel bedriften Brødrene Langset (<http://www.langset.no/index.php?p=3-20-20>) som er registrert som bygging og reparasjon av skip i Brønnøysundregistrene, men som også driver med utleie av arbeidskraft. Et annet eksempel er avløserlagene, som skal registreres som NACE 01.4 (Tjenester tilknyttet jordbruk og husdyrhold) i næringsregistrene.

ringen fra øst. I en videre diskusjon av problematikken rundt utleie/innleie av arbeidskraft kan det derfor være aktuelt å se på gråsoner både mellom legal/ikke legal virksomhet, på grensene mellom utleie fra produksjonsbedrifter vs. utleie fra bemanningsselskaper og på gråsonen mellom utleie av arbeidskraft og andre typer tjenestetilbud inkludert konsulentvirksomhet og arbeidstakere som er registrert som selvstendige næringsdrivende.

Utleie av arbeidskraft

Omfanget av utleie/innleie av arbeidskraft i det norske arbeidsmarkedet har økt kraftig de siste årene, men det finnes ikke noen samlet statistikk for sysselsetting og antall utleide vikarer. I dette notatet ser vi på ulike mål for utviklingen i bransjen når det gjelder antall bedrifter og sysselsatte. I tillegg gis en kort beskrivelse av bemanningsbransjen per 2007 basert på informasjon fra NHO Service sin kartlegging av medlemsbedriftene innen bemanningsbransjen. Til slutt drøfter vi utfordringer knyttet til å anslå omfanget av arbeidsutleie gitt eksisterende statistikk og registre.

